

ГЕНЕЗА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОBOB'ЯЗКОВОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню історико-правових засобів захисту постраждалих від нещасних випадків на виробництві в Україні, а також виявленню притаманних їм властивостей. У роботі проаналізований процес трансформації цивільно-правової відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю працівника, в механізм соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

Ключові слова: соціальне страхування, нещасний випадок, механізми соціального захисту, історичний аспект.

Постановка проблеми. Для вирішення практичних питань, які пов'язані з реформуванням системи соціального страхування працівників від нещасних випадків на виробництві в Україні, необхідно дослідити теоретико-правові ідеї та генезу механізмів соціального захисту постраждалих на виробництві. Для досягнення зазначеної мети доцільним є вивчення закономірностей формування й розвитку страхування працівників в Україні протягом XIX–XX ст.

Стан дослідження. Питання про страхування працівників почало обговорюватися в широких верствах суспільства наприкінці XIX ст., коли на фоні розвитку масового виробництва стали очевидними такі негативні явища, як зростання професійних захворювань серед робітників і збільшення нещасних випадків, які виникали на підприємствах. А тому саме в цей період вже з'являються перші наукові роботи, які були присвячені аналізу та теоретичному обґрунтуванню запровадження соціального страхування. Слід зазначити, що за останні 100 років чимало вчених присвятили свої дослідження питанням розвитку соціального захисту постраждалих від нещасних випадків на виробництві, особливо вагомий внесок у розвиток наукової думки в цій сфері зробили такі вчені, як Н. А. Вігдорчик, І. Ф. Енгель, Л. В. Забелін, А. А. Пресс, А. В. Репенак, З. Р. Теттенборн, В. Г. Яроцький та ін. Разом із тим деякі аспекти історичного процесу розвитку та становлення соціального страхування від нещасних випадків на виробництві в Україні потребують додаткового дослідження. Ураховуючи зазначене, **метою** цієї статті є узагальнення історичного досвіду розвитку механізмів захисту постраждалих від нещасних випадків на виробництві та розробка власної періодизації етапів становлення сучасної системи соціального страхування постраждалих від трудового каліцтва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Українські землі, які перебували під владою різних держав, мали свою особливу історію обов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

Як і на заході, в Україні спочатку потерпілі від нещасних випадків працівники користувалися тільки цивільним законодавством про відшкодування збитків. Працівник повинен був у суді доводити, що саме діянням роботодавця йому було заподіяно шкоду. Тобто діяла презумпція невинуватості роботодавця.

Оскільки із середини XVII ст. більша частина України входила до складу Російської імперії, то важливе значення для нас має Закон від 2 червня 1903 р. «Правила винагороди потерпілих внаслідок нещасних випадків робітників і службовців, а так само членів їх родин у підприємствах фабрично-заводської, гірничої та гірничо-заводської промисловості». Прийняття цього Закону стало початком нового етапу розвитку механізмів соціального захисту постраждалих на виробництві в Україні. Усі нещасні випадки, що сталися під час роботи або у зв'язку з нею, підлягали відшкодуванню, за винятком тих, які були викликані грубою необережністю або злим умислом самого потерпілого. Відповідно вина роботодавця презюмувалася, а від відповідальності його звільняв тільки доказ злого наміру або грубої необережності працівника. При цьому оціночна категорія «груба необережність» відкривала простір для широкого суддівського розсуду [1, с. 145].

Цей же принцип спеціальної відповідальності роботодавця, який був передбачений у Законі 1903 р., поширювався й на ті українські землі, які до 1914 р. належали Російській імперії, а потім входили до складу Польщі, а з 1924 р. на цю українську територію було поширено австрійське страхування від нещасних випадків. А в 1933 р. було уніфіковано закон про соціальне страхування як робітників та службовців. Треба зазначити, що на українських

землях, які знаходились під владою Румунії, було чинним румунське соціальне законодавство з 1912 р. І також у 1933 р. було видано уніфікований закон про соціальне забезпечення. Найпрогресивнішим було соціальне законодавство в Чехословаччині, відповідно на Закарпатті до 1924 р. був чинний угорський закон 1907 р. про обов'язкове страхування робітників від хвороби, інвалідності й на старість. У 1924 р. уведено уніфікований закон для всієї Чехословаччини, який пізніше кілька разів змінювався й доповнювався. На ті землі, які входили до складу Австро-Угорської імперії, поширювався вже згадуваний раніше Австрійський закон 1887 р. про страхування від нещасних випадків. Проте більшість українців проживали у сільській місцевості і, як правило, в обов'язковому страхуванні участі не брали [2].

Якщо говорити про виникнення соціального страхування, то необхідно зазначити, що в Україні, яка на той час була у складі царської Росії, зародження соціального страхування припадає на кінець XIX ст., коли було засноване Одеське товариство взаємного страхування фабрикантів та ремісників від нещасних випадків (1888) [3, с. 21].

У Росії основи соціального страхування були закладені Законом 1912 р. «Про страхування робітників від нещасних випадків». Як зразок був узятий німецький закон 1884 р., але було й багато відмінностей. Наприклад, управління страхуванням здійснювалося не за професійним, як у Німеччині, а за територіальним принципом. Як і в Німеччині, діяльність російських страхових товариств вже в перші роки стала орієнтуватися на проведення заходів профілактики нещасних випадків і поліпшення стану охорони праці [4, с. 78]. Це було пов'язано з наявністю прямої зацікавленості страхових товариств у зниженні своїх витрат на виплати забезпечення [5]. Підставою для відмови у забезпеченні за Законом 1912 р. була тільки наявність злого умислу потерпілого.

Закон 1912 р. містив ряд недоліків, серед яких можна виділити такі: вузькість кола застрахованих – страхуванням охоплювалася лише чверть найманих працівників, низький розмір страхового забезпечення для багатьох категорій постраждалих. Частина професійних ризиків не страхувалася. Закон ігнорував необхідність проведення експертизи непрацездатності. Н. А. Вігдорчик підкреслював, що це призвело до численних порушень – страхові товариства підбирали «своїх» лікарів, вердикт яких було важко оскаржити [6, с. 49].

Таким чином, у нашій країні до революції 1917 р. соціальне страхування розвивалося по тому ж шляху, що і в інших країнах Європи. Одразу ж після рево-

люції була зроблена спроба ввести альтернативну програму соціального страхування, розроблену на 6-й Празькій партійній конференції РСДРП ще в 1912 р. Ухвалення декларації Народного комісаріату праці (Наркомпраці) «Про введення в Росії повного соціального страхування» стало першим кроком радянської влади на шляху реформування соціального страхування. Але вже в перший рік радянської влади було визнано недоцільним поділ соціального страхування на окремі самостійні гілки. У ці роки панувала думка, що нещасний випадок на виробництві взагалі не є окремим видом соціального ризику, що соціальний ризик один – це незабезпеченість, а наявність причинного зв'язку між ушкодженням здоров'я і виробництвом не має значення. Найефективнішою формою захисту від виробничих травм є єдине державне соціальне страхування, що охоплює всі види соціальних ризиків.

У період воєнного комунізму всі громадяни розглядалися як працівники, зобов'язані працювати на єдиного роботодавця – Радянську державу. У новому суспільстві інакше бачились і завдання страхової організації: не відшкодування втраченого заробітку, а забезпечення засобів до існування. Крім цього, вважалося, що соціальний ризик є невід'ємною частиною саме капіталістичного способу виробництва, а в соціалістичній державі такого явища, як виробничий травматизм, просто не буде [7, с. 152]. Підставою для отримання коштів із суспільних фондів споживання в соціалістичному суспільстві буде не заробіток, а приналежність людини до суспільства. Уважалося, що згодом зникне навіть саме поняття заробітку. Л. Забелін писав: «Розподіл суспільного доходу між членами суспільства, незалежно від форм цього процесу, буде відбуватися не шляхом неорганізованого обміну товарів, а на підставі встановленого суспільством плану, що гарантує однакове задоволення потреб усіх його членів, поза будь-якої залежності від працездатності або непрацездатності» [7, с. 157].

Ці погляди знайшли відображення в нормативних документах того часу, у першу чергу в Положенні про соціальне забезпечення трудящих від 31 жовтня 1918 р. Було переглянуте питання про коло забезпечуваних осіб, оскільки соціалістична держава бере на себе забезпечення тільки найманих працівників та членів їх сімей. Допомога по тимчасовій непрацездатності та пенсії в разі часткової чи повної втрати працездатності призначалися незалежно від причин ушкодження здоров'я. Пенсійне забезпечення могло бути замінене поміщенням в інвалідний будинок, допомога по тимчасовій непрацездатності могла бути частково надана в натуральному вигляді. До

власників підприємств, установ у випадках ухилення від участі у витратах на соціальне забезпечення застосовувались штрафи в розмірі 10-кратної суми платежу, який необхідно було сплатити, або ув'язнення до 6-ти місяців [8, с. 48].

Як зазначає Т. К. Миронова, «Практика зіткнулася з тим, що страхова організація входить у протиріччя з соціальними завданнями, унаслідок чого довелося пожертвувати страховою оболонкою» [9, с. 146]. Заміна соціального страхування соціальним забезпеченням відбувалася в два етапи. На першому етапі були ліквідовані органи управління соціальним страхуванням, замість самоврядних лікарняних кас були організовані державні органи – підвідділи соціального забезпечення та охорони праці при місцевих органах Народного комісаріату праці і центральний підвідділ соціального забезпечення та охорони праці при Наркомпраці, на які було покладено управління соціальним забезпеченням. На другому етапі відбувся перехід від стягнення страхових внесків з роботодавців до фінансування соціального забезпечення за рахунок податків і розподілу коштів на його цілі в кошторисному порядку [10, с. 64].

У 30-ті роки державне соціальне страхування було передане в управління ВЦРПС. У рамках сформованої системи пенсійного забезпечення від трудових каліцтв надавалися два види пенсій – пенсії по інвалідності та по втраті годувальника. Витрати на соціальну реабілітацію постраждалого від нещасного випадку на виробництві покладалися на заповідювача шкоди в цивільно-правовому порядку. Органи соціального забезпечення мали право стягнути сплачені у вигляді відшкодування суми із заповідювача шкоди. Регресні позови були дуже поширені [11, с. 22].

Відповідно до Положення про пенсії та допомогу від 13.02.1930 р. призначення забезпечення у разі інвалідності для потерпілих на виробництві здійснювалося на кращих умовах, ніж при інвалідності від загального захворювання. По-перше, не встановлювався мінімальний робочий стаж, необхідний для отримання забезпечення, по-друге, був закріплений більший розмір пенсії. Для інвалідів 1-ї групи, якщо інвалідність настала в результаті нещасного випадку або профзахворювання, пов'язаного з роботою, пенсія призначалася в розмірі його повного заробітку, тоді як для інших категорій інвалідів 1-ї групи пенсія становила 2/3 заробітку. У Положенні були перераховані категорії осіб, які не мали права на пенсійне забезпечення. У першу чергу до них належали особи, які були позбавлені виборчих прав через класову приналежність у зв'язку зі своєю колишньою діяльністю до жовтня 1917 р., участю в контрреволюцій-

них арміях, а також служителі релігійного культу, особи, позбавлені виборчих прав за вироком суду та члени їх сімей [8, с. 76].

У 1938 р. бюджет соціального страхування, раніше затверджуваний окремо, був включений до складу єдиного державного бюджету СРСР, що призвело до втрати фінансової самостійності даної системи і набуло дотаційного характеру. В результаті такого реформування, за словами Ю. А. Косарева, «страховий захист повертається до далекого від досконалості першоджерела соціального страхування – до системи загальнодержавної взаємодопомоги...» [12, с. 56].

У 1962 р. були прийняті Правила відшкодування шкоди, заподіяної працівникові трудовим каліцтвом або професійним захворюванням. Одним із нововведень було те, що питання відшкодування тепер повинні були вирішуватись на самому підприємстві, а не у народному суді, як це було раніше. Ця система ставила працівника в залежне становище від роботодавця, а також не формувала зацікавленості роботодавця у створенні безпечних умов праці. Відповідно до цих Правил, роботодавець повинен був нести відповідальність тільки за наявності вини. Можлива була також змішана відповідальність, при якій розмір відшкодування зменшувався у разі встановлення грубої необережності самого потерпілого. Але не зменшувався розмір виплат на реабілітацію працівника. Якщо ж встановлювався умисел потерпілого – виплати не проводилися.

У 1984 р. Постановою Ради Міністрів СРСР були затверджені нові Правила відшкодування шкоди, заподіяної працівникові трудовим каліцтвом або професійним захворюванням. Відповідно до них повністю в суму відшкодування шкоди стали зараховувати лише пенсію по інвалідності, а інші пенсії – тільки в сумі, що дорівнює пенсії по інвалідності. Було надано право на отримання відшкодування особам, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі. Розмір відшкодування непрацездатним утриманцям не ставився в залежність від одержуваної ними заробітної плати. Ці правила, так само як і правила 1962 р., фактично повертали спеціальну відповідальність роботодавців за шкоду, заподіяну працівнику нещасним випадком на виробництві, яка була передбачена у Правилах 1903 р.

Нові правила відшкодування власником підприємства, установи і організації або уповноваженим органом шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків, були затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 1993 р. Утрачений заробіток або його частина відповідно до

ступеня втрати професійної працездатності виплачувався власником у повному розмірі, тобто без урахування розміру пенсії по інвалідності, а також незалежно від одержуваних потерпілим інших видів пенсій, заробітку (доходу) і стипендії. Згідно з цими Правилами працівники отримали право вимагати відшкодування моральної шкоди, завданої їм нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням. Також містилося положення, згідно з яким, якщо ушкодження здоров'я настало не тільки з вини власника, а і внаслідок порушення потерпілим правил безпеки, розмір відшкодування шкоди міг бути зменшений залежно від ступеня вини потерпілого, але не більш як на 50 відсотків. Проте вже наступного року це положення було виключено з Правил. Інфляція і підвищення вартості життя призвели до того, що до Правил була включена норма про індексацію виплат. Ці Правила, так само як і попередні, покладали всю відповідальність за шкоду, заподіяну працівнику, на роботодавця.

У дев'яностих роках минулого століття в Україні змінилися соціально-економічна і політична системи. Багатьом підприємствам не вдавалося адаптуватися до нових умов, країною прокотилася хвиля банкрутств. Неплатоспроможність роботодавців приводила до неможливості для постраждалих працівників отримати відшкодування заподіяної шкоди. Права працівників на відшкодування завданої шкоди нещасним випадком на виробництві постійно порушувалися.

У цих умовах така система відшкодування шкоди не могла далі функціонувати. 14 січня 1998 р. Верховною Радою приймаються «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», а вже 23 вересня 1999 р. було прийнято Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності», до якого протягом 15 останніх років було внесено 31 поправку, а 28 грудня 2014 р. приймається нова редакція цього Закону. А 1 січня 2015 р. вже під назвою «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» він набирає чинності.

Висновки. Таким чином, у генезі правового підходу до забезпечення працівників, які постраждали на виробництві від нещасного випадку, можна виділити ряд етапів.

У дореволюційний період Україна пройшла той же шлях, що і більшість країн Західної Європи. Першим етапом було відшкодування шкоди за нормами цивільного права. Відшкодування здійснювалося в повному обсязі, але отримання відшкодування було обумовлене цілою низкою труднощів, які були пов'язані, по-перше, з установленням судом права працівника на отримання відшкодування, а по-друге – з ризиком неплатоспроможності роботодавця. У свою чергу, для роботодавця витрати на виплату відшкодування були непередбачувані й могли стати непосильним тягарем.

Другим етапом можна вважати період спеціальної відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну працівнику нещасним випадком на виробництві. Обов'язок доведення вини перемістився з робітника на підприємця, який повинен був довести провину потерпілого в тому, що стався нещасний випадок. Для цього періоду також характерна була можливість добровільного страхування відповідальності роботодавця. Це давало можливість роботодавцям розраховувати і планувати свої витрати на забезпечення працівників, а працівникам значно спрощувало отримання відшкодування. Однак, страхування відповідальності роботодавця не могло повністю вирішити завдання соціального захисту працівників.

Третім етапом стало введення обов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Перехід від страхування відповідальності роботодавця до соціального страхування від професійних ризиків пов'язаний зі зміною основ страхування – його об'єкта, принципів і завдань. Необхідно було теоретично обґрунтувати і практично створити принципово інший механізм компенсації шкоди, заподіяної здоров'ю працівника трудовим каліцтвом або професійним захворюванням, а в разі його смерті – неплатоспроможним утриманням.

Проаналізувавши досвід нашої країни, а також враховуючи досвід економічно розвинених західних країн, можна зробити висновок про те, серед усіх механізмів захисту постраждалих від нещасних випадків на виробництві обов'язкове соціальне страхування є найбільш ефективним. Соціальне страхування є саме тією системою, яка, по-перше, може забезпечити необхідний та належний соціальний захист працівників, а по-друге, є економічно найбільш вигідною для роботодавця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лушникова М. В. Курс права соціального забезпечення / М. В. Лушникова, А. М. Лушников. – М. : Юстицінформ, 2009. – 656 с.

2. Погорелова С. Історія становлення державної системи соціального захисту в європейських країнах / С. Погорелова // Вісн. Пенс. фонду України. – 2008. – № 5. – С. 12–13.
3. Надточій Б. О. Соціальне страхування у контексті історії / Б. О. Надточій // Соціал. захист. – 2003. – № 2. – С. 20–24.
4. Роик В. Д. Эволюция форм социальной защиты в России / В. Д. Роик // Вестн. Гос. Соц. Страхования. – 2004. – № 10. – С. 78.
5. Игнатов Л. Н. Деятельность немецких промышленных страховых товариществ по предупреждению несчастных случаев / Л. Н. Игнатов. – М. : Тип. Рус. Тов-ва, 1911. – 31 с.
6. Вигдорчик Н. А. Теория и практика социального страхования / Н. А. Вигдорчик. – Вып. 5. Страхование от несчастных случаев и травматологическая экспертиза. – Л.-М. : Книга, 1925. – 178 с.
7. Забелин Л. Теория социального обеспечения / Л. Забелин. – М. : Издание ВЦСПС, 1924. – 202 с.
8. Якушев Ю. В. Государственное социальное страхование в России / Ю. В. Якушев. – М. : Профиздат, 1998. – 160 с.
9. Миронова Т. К. Право и социальная защита / Т. К. Миронова. – М. : Права человека, 2006. – 336 с.
10. Исаков В. В. Управление социальным страхованием в России, 1918–1921 годы. Период «военного коммунизма» / В. В. Исаков // Вестн. Гос. Соц. Страхования. – 2005. – № 3. – С. 64.
11. Смирнов В. Т. Регрессные иски в обязательствах из причинения вреда / В. Т. Смирнов. – М. : Госюриздат, 1960. – 412 с.
12. Косарев Ю. А. Социальное страхование в России: на пути к реформам / Ю. А. Косарев. – М. : Моск. рабочий, 1998. – 199 с.

REFERENCES

1. Lushnykova M. V. *Kurs prava sotsyalnoho obespecheniya* (The course Social Security Law), M. V. Lushnykova, A. M. Lushnykov, M., Yustytsynform, 2009, p. 656.
2. Pohorielova S. *Istoriia stanovlennia derzhavnoi systemy sotsialnoho zakhystu v yevropeiskykh krainakh* (The history of the state system of social protection in Europe), S. Pohorielova, *Visnyk pensiinoho fondu Ukrainy*, 2008, No. 5, pp. 12–13.
3. Nadtochii B. O. *Sotsialne strakhuvannia u konteksti istorii* (Social Security in the context of history), B. O. Nadtochii, *Sotsialnyi zakhyst*, 2003, No. 2, pp. 20–24.
4. Roik V. D. *Evolyuciya form socialnoy zaschity v Rossii* (The evolution of forms of social protection in Russia), V. D. Roik, *Vestnik Gosudarstvennogo Socialnogo Strahovaniya*, 2004, No. 10, p. 78.
5. Ignatov L. N. *Deyatelnost nemeckikh promyshlennykh strahovykh tovarishestv po preduprezhdeniyu neschastnykh sluchaev* (Activities of German industrial insurance associations for the prevention of accidents.), L. N. Ignatov, M., Tip. Rus. Tov-va, 1911, p. 31.
6. Vigdorichik N. A. *Teoriya i praktika socialnogo strahovaniya* (Theory and practice of social security) Vyp. 5. *Strahovanie ot neschastnykh sluchaev i travmatologicheskaya ekspertiza*, N. A. Vigdorichik, L., M., Kniga, 1925, p. 178.
7. Zabelin L. *Teoriya socialnogo obespecheniya* (Theory of Social Security), L. Zabelin, M., Izdanie VCSPPS, 1924, p. 202.
8. Yakushev Yu. V. *Gosudarstvennoe socialnoe strahovanie v Rossii* (State social insurance in Russia), Yu. V. Yakushev, M., Profizdat, 1998, p. 160.
9. Mironova T. K. *Pravo i socialnaya zaschita* (Rights and social protection), T. K. Mironova, M., Prava cheloveka, 2006, p. 336.
10. Isakov V. V. *Upravlenie socialnym strahovaniem v Rossii* (Social Insurance in Russia), 1918–1921 gody. Period «voennogo kommunizma», V. V. Isakov, *Vestnik Gosudarstvennoy Socialnogo Strahovaniya*, 2005, No. 3, p. 64.
11. Smirnov V. T. *Regressnye iski v obyazatelstvakh iz prichineniya vreda* (Regress claims liabilities from harm), V. T. Smirnov, M., Gosyurizdat, 1960, p. 412.
12. Kosarev Yu. A. *Socialnoe strahovanie v Rossii: na puti k reformam* (Social insurance in Russia on the path to reforms), Yu. A. Kosarev, M., Moskovskiy rabochiy, 1998, p. 199.

А. В. СОЛОВЬЁВ

ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ОБЯЗАТЕЛЬНОГО СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ ОТ НЕСЧАСТНЫХ СЛУЧАЕВ НА ПРОИЗВОДСТВЕ В УКРАИНЕ

Статья посвящена исследованию историко-правовых способов защиты пострадавших от несчастных случаев на производстве в Украине, а также выявлению присущих им свойств. В работе проводится анализ процесса трансформации гражданско-правовой ответственности работодателя за вред, причиненный жизни и здоровью работника, в механизм социального страхования от несчастных случаев на производстве.

Ключевые слова: социальное страхование, несчастный случай, механизмы социальной защиты, исторический аспект.

O. V. SOLOVIOV

GENESIS OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF OBLIGATORY SOCIAL INSURANCE AGAINST ACCIDENTS IN UKRAINE

Problem setting. To address practical issues related to the reform of social insurance of workers against accidents in Ukraine, it is necessary to explore the theoretical and legal ideas and genesis mechanisms of social protection of victims in the workplace. To achieve this goal, it is reasonable to study patterns of formation and development of employee insurance in Ukraine during the 19th and 20th centuries.

Analysis of recent research and publications. The following scientists were engaged in research of the specified issue: N. A. Vihdorchyk, L. V. Zabelin, A. V. Repenak, V. G. Yarotskiy, A. A. Press, I. F. Engel, Z. R. Tettenborn and others.

Research objective. Generalization of the historical experience of the mechanisms of protection of accident victims at work, and development of the periodization stages of modern social insurance against industrial injury victims in Ukraine.

Conclusions and prospects for development. In the evolution of the legal approach of providing workers injured at work, you can identify a number of stages.

In pre-revolutionary period Ukraine followed the same development that most of the Western Europe. The first stage was compensation for an injury according to the civil law. Compensation was carried out in full, but the compensation was associated with a number of difficulties, which were caused firstly by a court adjudicative fact of worker's right to receive compensation, and secondly by the risk of bankruptcy of the employer. In turn, for the employer compensation expenses were unpredictable and could become an unbearable burden.

A period of the special employer's liability for damage to employee caused by industrial accidents can be considered as the second stage. The duty of proving guilt shifted from the worker to the employer, which had to prove the guilt of the victim in that accident. This period was also characterized by the possibility of the employer's voluntary liability insurance. Redistribution of risk made it possible for employers to calculate and plan their expenses for employees, and greatly simplified receipt of the compensation for workers.

The third stage was the introduction of obligatory social insurance against industrial accidents and occupational diseases. Transition from the employer's liability insurance to social insurance against occupational risks is associated with changes in fundamentals of insurance which include its object, principles, and objectives. It was necessary to theoretically justify and create a fundamentally different mechanism of compensation for damage caused to the worker's health by industrial injury or occupational disease, and in case of his death – disabled dependents.

After analyzing the experience of our country, as well as the experience of developed Western countries, one can conclude that among all the mechanisms used to protect victims of industrial accidents the obligatory social insurance is the most effective. Social insurance is the system which, firstly, can provide the necessary and appropriate social protection for workers and, secondly, is the most cost-effective for the employer.

Key words: social insurance, accident, social protection mechanisms, historical aspect.